

אני הולך לכתוב לך, תהיה חזק למעלה

פרויקט זיכרון מיוחד

סא"ל אלי (אליהו) בן ז'ל

השבר הסורי

רענן שקד כותב למרגל אלי כהן

סא"ל אלי (אליהו) כהן הוצא להורג בדמשק ב-1965. בן 41 בנובמבר

אלי היקר,

כן, אני יודע מה אתה חושב לעצמך עכשיו: למה באתי רווקא אצלך. למה רווקא אני. לא יכלו לשלוח משהו קצת סימפתי ומכיל יותר, משהו שיזרוק את המילים הטובות השגרתיות, משהו שיגיד את הרברים המקובלים על צדקת דרכך ודרכנו, על ההקרבה, על המחיר הגבוה מכל ששילמת ועל כל מה שציווית לנו במותך?

אז קודם כל, תן לי להרגיע אותך ולשלם את חובתיי במוזמן ובמהירות: כן, כל הדברים האלה. בוא נסכם שאמרתי אותם, כסדרך: כי הנה, אמרתי. ותכף אומר עוד.

עכשיו תן לי לספר לך על האופן הרומנטי, כמעט קולנועי, שבו משהו כמוני רואה כינים את חיך. רק תחשוב על זה: אתה, בוגר אוניברסיטת אלכסנדריה במצרים שסייע למשך כמה רקות למודיעין הישראלי באיתור דירה עבור החוליה שתסתבר בקרוב כמה שיכונה "עסק הביש", עולה לישראל. בהתחלה - רק כי מוכרחים להתפרנס! אתה עוד עובר בתרגום ידעיות מהעיתונות הערבית עבור חיל המודיעין, אבל אז אתה מבקש להמשיך בחיך. פשוט להתנתק. רק שיניחו לך להיות בשקט בארצות. והם באמת מניחים לך, ואתה הופך, כמו שקורה למהגרים רבים מרי כאן, לעוד ישראלי קטן, אפור, בלתי מובחן, כמעט חנוך לווניני. אתה מתגורר בבת ים, עובר בהנהלת חשבונות של "המשביר המרכזי", מתחתן עם נדיה - באמת, שום דבר שמישהו אי פעם אמור לשמוע עליו. אתה סתם אתה. פקיד.

ואז זה קורה. אתה מקבל זימון לאגף המודיעין. הם נזכרו בך. הם מודיעים לך שאתה, עם השפה והכישורים, יכול לעזור להם. לנו. לישראל. לפני שאתה מספיק לחשוב, החיים שלך הופכים לסרט פעולה וריגול. אתה עובר קורס והכשרה. אתה נשלח לארגנטינה והחוקה ומתבקש לבנות לעצמך זהות חדשה של סוחר ערבי, גולה מסוריה בשם כאמל אמין ת'אבת.

בוותחלה אתה קצת מבולבל, אולי טיפה אבוד, תוהה איך כל זה קרה. אבל בהדרגה אתה מגלה שכריק כמו שהבטיחו לך, זה עובר; יוצאי סוריה המקומיים מתיידדים איתך. אתה נשמע בהם בקלות, אף אחד לא חושד בך. החיים במובלעת הסורית בארגנטינה מסתדרים עבורך. אולי זה לא כל כך רע.

ואז הם מודיעים לך שרצע האמת שלך הגיע: אתה מועבר לדמשק. לב המאפליה. סיפור הכיסוי שלך: איש עסקים סורי לשעבר ששב למולדתו אחרי שנים ארוכות של גלות בדרום אמריקה.

זה מפחיד. מרתיע. איך נכנסת לתוך כל הדבר הזה. מה היה לך רע ללכת כל בוקר לעבודה במשבר ולחזור אחר הצהריים לגדיה ולילדים. אבל מאוחר עכשיו לסגת. אתה עובר לדמשק, שכור דירה לא הרחק מבניין המטבח הסורי, ומגלה שוב את מה שכבר חשדת: שאתה די טוב בזה. אתה המסתערב הישראלי הראשון - המילה עצמה טרם הומצאה - אבל אתה לא צריך להיות שום דורון קביליו חמום המוח מ"פאורה" שבבילי זה; אתה פשוט צריך להיות אתה, כלומר לא אתה אלא משהו אחר, מצליח ומקושר בהרבה ממתם. איהו אלי כהן בבת ים: אתה הוא כאמל אמין ת'אבת, איש מצליח ונדיב ופטריוט לאומני, אחלה גבר, יודע לדבר, לצ'פה, לצחוק, ליהנות. מי שהופך כמעט מיד לחברים הטובים של מפקדים בצבא ובכירים במפלגת השלטון.

אתה לגמרי מקובל ואהוד עליהם. אתה איש סודם. הם מוזינים אותך למסיבות, לטיולים, לסיורי תצפית לעבר הגבול הישראלי. הם משתפים אותך בתוכניותם הגדולה לחבל במובילי המים של ישראל, ובתוכניותם הקטנה להטות את מי מקורות הירדן באזור הבניאס. נשמע טוב, אתה מעודד אותם, ומיד מעביר את המידע לישראל ומונע את יישום שתי התוכניות. אחר כך אתה מעביר לישראל מידע חיוני על הקשיים בקליטת מטוסי מיג 21 הדרשים צבא הסורי - מידע שמאפשר לישראל לתקוף ללא חשש. ויש גם את הסיפור ההוא על הסיור שערכת באחד ממוצבי הסורים ברמת הגולן, כשהשמש הכתה ללא רחם בחיילים ובקצינים ואתה הצעת לתרום סכום יפה לנטיעת עצים גדולים ומצילים בכל מוצב. העצים ניטעו, ושימשו בהמשך לזיווי מדויק של מיקום המוצבים בהפצצות מלחמת ששת הימים.

בקיבור, אלי, אתה חי בגדול בדמשק במקום בקטן בבת ים, ואתה הרבה יותר ממרגל יעיל; אתה מרגל שמרשה לעצמו ליהנות מהעבודה, להיות יצירתי, להתמסר עד הסוף לדמותו הבריוני, המוצלחת ממנו. אתה הכי קרוב לבוגר, ג'יימס בונד, כיוודע הגיע לדיפנס. אולי לא הצלת את העולם - והעולם אינו מספיק אף פעם, כיוודע - אבל ייתכן, אפילו סביר, שקיצות ביוסייומיים את מלחמת שבעת או שמונת הימים, זו שפרצה כשנתיים אחרי מותך. הצלת את חייהם של עשרות, אולי מאות חיילים ישראלים, מעצם העובדה שמנעת את סיכון חייהם מלכתחילה. היית החייל האלמוני מכולם, המשמעותי מכולם. היית הג'וקר.

ואז נלכדת. אולי זה היה בלתי נמנע. אולי הרגשת קצת בנח מדי בתוך דמותו המצליחנית, האהובה, של כאמל. אולי הפרות. אולי המפעלים שלך בישראל הרזו. סביר שהפריזו. כי מתישהו הסורים התחילו לחשוד. כשאמצעי החבלה שלהם במובילי הכרצי נהרסו כמעט מיד אחרי שנשלחו, הם כבר היו משוכנעים שיש איפשהו מרגל. הגרסה הרוכנית שונעת שהמשכת לשדר לישראל במהלך לילה שבו הורמנו כל מכשירי הקשר של הצבא הסורי למשך יממה - פשוט לא ידעת - וכשהם פרצו אליך

אלי, אפשר שהקרבתנו אותך. שהיינו זחוחים, שאננים, בוטחים מדי בשלמותו של סיפור הכיסוי שלך. פשוט היית כל כך טוב בזה. היית שחקן האופי המושלם. גילמת את התפקיד כמי שיוודע שמדובר בתפקיד חייו, והלכת איתו עד הסוף

לדירה מצאו אותך עדיין רוכן מעל המשדר. זה סיפור יפה, אבל כנראה רחוק מהמציאות, בעיקר אם הבאת בחשבון שרממת האלוהים לא חייבה את אנשי השגרירויות הזרות וגם לא אותך. לא, הם פשוט עלו עליך. עקבו אחריך. הבינו שאתה החפפרפת. ובוקר אחד הם פרצו לדירתך, תפסו את מכשירי השידור והקליטה וגם לבנות חבלה שהוטתרו בתוך חפצות סבון.

מכאן זו הייתה ויה דולורזה צפיוה. חרש של עניינים קשים בכלא, ולבסוף משפט ברלתיים סגורות וגור דין מוות. הם שכרו אותך גופנית, אבל לא רגשית. מהרב הראשי של קהילת יהודי דמשק, שהובא לתאך דקות ספורות בטרם התלייה, ביקשת למסור למשפחתך שמילאת את חובתך ונשארת נאמן לעם ולארץ. במכתב שביקשת ממנו להעביר לגדיה כתבת: "גדיה יקירתי, משפחתי היקרה. אני כותב אליכם מילים אחרונות אלו בתקווה שתישארו תמיד מאוחדים. אני מבקש מאשתי שתסלח לי, שתרגע לעצמה ושתעניק השכלה טובה לילדינו... יום יבוא ויהיו גאים בי. ולך, גדיה יקירתי, אנא התחתני עם איש אחר שהיה אבא לילדים שלנו, לפי רצונך. אל תזכורי את זמנך בככי על מה שקרה, אלא הביטי לעתיד. אני שולח לכם נשיקות אחרונות. התפללו לעילוי נשמותי."

אלו הן מילותיו של אדם שליבו שלם, שמסלול חייו מקבל את אישורו בדיעבד, רגע לפני שהוא מסתיים. אלו מילים של השלמה, של הבנה, של מודעות, של הכרה בערך מעשיך ותרומתך בזמן אמיתי. אלו אינן מילים ריקות המקבלות את השכול או הלחימה כאגורה משמייים, אלא מילותיו של מי שעשה מעשה משמעותי, לקח על עצמו סיכון ניכר, שילם את המחיר המלא, והחשבון הסופי שהוא מגיש לעצמו (ועם העתק לאישה) מסתיים בשרות רווח.

הרווח היה ברובו שלנו, אלי. ייתכן שבשלב מסוים התפתנו להרוויח עוד ועוד, תובעים מנך לשרד פעם ביום, פעמיים, ליידיע אותנו בכל תזווה, לסמוך עלינו שנשמור עליך. אפשר שהקרבתנו אותך. שהיינו זחוחים, שאננים, בוטחים מדי בשלמותו של סיפור הכיסוי שלך. פשוט היית כל כך טוב בזה. היית שחקן האופי המושלם. גילמת את התפקיד כמי שיוודע שמדובר בתפקיד חייו, והלכת איתו עד הסוף.

גרמה לי שהיית מסכים איתי שהסיפור שלך מומין עבור קולנועי, ושאתה היית משחק את עצמך הכי טוב. גרמה לי שהיית מסכים לחזור שוב על הכל, אולי מלבד על החודש האחרון. גרמה לי שיעוד לא אמרתי את המילה האחרונה, כי הסיפור הזה טרם סופר מכל צדדיו. וגרמה לי שאתה חוקק למעלה לא פחות מכפי שהיית כאן אצלנו וסם בדמשק. בטוח שיש לך גם כרצע המון חברים שבוטחים בך ומגלים לך לא מעט, אולי אפילו בערבית. לא, אין צורך שתסודר. עשית את שלך. עשית המון.